

18. stoljeća, ali se u nesmiljenoj borbi mijenjao dotadašnji model vladanja. Nestalo je stabilnoga izbornog postupka i konsenzusa za najviša tijela vlasti tako što je dominantna salamankeška skupina doslovno podčinila inferiorniju sorbonešku grupaciju. Međutim, zbog tvrdoga su stava o „čistoj krvi“ salamankezi bili osuđeni na odumiranje, pa je svaki mješoviti brak povećavao broj sorboneza i smanjivao broj salamankeza.

Bez obzira što su od sedamdesetih godina 18. stoljeća sorbonezi postali brojnija skupina, ne uspijevaju u sljedećih tridesetak godina nametnuti vlast jer su salamankezi promptno uspjeli promijeniti izborni sustav koji ih nije mogao nadglasati. No demografski su se iscrpili u stoljetnoj borbi za očuvanjem prevlasti. Kada si ni institucionalnim mjerama salamankezi nisu više mogli osigurati dominaciju, sorbonezi nisu imali snage jer je Republika zakoračila u 19. stoljeće u kojem je nakon samo nekoliko godina nestala s političke karte Europe. Društveni i politički poredak Dubrovačke Republike dokraja je ostao taocem oligarhijskoga sukoba dviju anakronih plemićkih koterija. Možebitne prosvjetiteljske ideje nisu se nikada uspjele uvući u dubrovačko građanstvo pa je zaokret nastao tek s dolaskom „vanjske“ sile, francuskih vojnika u Grad. Posljednji salamankeški „čistunac“ bio je Nikša Matov Gradi koji je umro desetak godina prije Vojnovičeve nostalgичne „Dubrovačke trilogije“ 1894. godine.

U drugome dijelu knjige „Rodovi, *casate*, pojedinci“ autori su demografskim tablicama, heraldičkim znakovljem i vrsnim tekstom popratili dubrovačke rodove, *casate* i značajnije pojedince (str. 103-220). Iznijeli su kratku povijest svake dubrovačke *casate* ili vlasteoske obitelji s plavim, crvenim ili crnim trokutićem pokraj svakoga člana ovisno o tome je li pripadao salamankeškoj, sorboneškoj ili neutralnoj struji. Pritom su donijeli i grbove dubrovačkih vlasteoskih obitelji, ponegdje i po prvi put u hrvatskoj znanosti, čime su svoju tvrdo ukoričenu, bogato opremljenu i vrsno napisanu knjigu ubrojili i u najbiraniji bibliografski popis za proučavanje naše heraldike.

Knjiga „Dubrovačka vlastela između roda i države“ uspješno je detektirala dramatični trag dugotrajne borbe dubrovačkoga plemstva za upis u povijesnu zbilju unutar veličanstvenih zidina naizgled mirne arkadije oboružane diplomacijom, trgovinom i umjetnošću.

Ivan BOTICA

Zbornik u čast profesora i akademika Tomislava Raukara

Raukarov zbornik. Zbornik u čast Tomislava Raukara, ur. N. Budak,
Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu/Odsjek za povijest
– FF-press, 2005. [2006.]

Naš najistaknutiji medievist, profesor Tomislav Raukar, povodom plodnoga znanstvenog i nastavnog rada – koji traje više od četrdeset godina – od svojih je prijatelja, kolega i učenika dobio na dar uistinu voluminozan i vrlo lijep zbornik radova.

Tomislav Raukar rođen je 29. prosinca 1933. u Starom Gradu na otoku Hvaru. Zarana odlazi s rodnoga otoka u grad Split gdje završava osnovno i srednjoškolsko obrazovanje

te studij povijesti, hrvatskoga jezika i jugoslavenskih književnosti. U želji za produbljanjem svoga već dotada stečenoga znanja, upisuje 1957. jednopredmetni studij povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu na kojem uspješno stječe diplomu 1963. godine. Prvo je radno mjesto dobio u Arhivu Hrvatske, današnjemu Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, gdje je radio od 1962. do 1963. godine. Potonje godine dolazi na Katedru za pomoćne povijesne znanosti Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu na kojoj radi svega tri godine. Naime, 1966. godine profesor Raukar prelazi na Katedru za hrvatsku povijest na kojoj ostaje cijeli svoj radni vijek, tj. do odlaska u zaslužnu mirovinu (1966. – 2003., a kao vanjski suradnik do 2006.).

Njegovo se znanstveno napredovanje kretalo u sljedećem smjeru. U Zagrebu je 1975. obranio doktorsku disertaciju „*Ekonomsko-društveni odnosi u Zadru u XV. stoljeću*“. Iduće je godine izabran za docenta, 1980. za izvanrednoga, a 1985. i 1991. za redovitoga sveučilišnog profesora. U trajno je zvanje redovitoga profesora izabran 1996. godine. Pritom je još 1986. godine upisan u registar znanstvenika u zvanju znanstvenog savjetnika. Za izvanrednog je člana Hrvatske (tada Jugoslavenske) akademije znanosti i umjetnosti izabran 1986., a za redovitoga 1997. godine. Uz navedeno, profesor je Raukar vršio i mnoge druge dužnosti kako na Fakultetu tako i u drugim znanstvenim tijelima te je bio voditelj i suradnik znanstvenih projekata.

Iz uistinu velikoga i značajnoga znanstvenog i stručnog rada profesora Raukara, koji je kao jedna cjelina u cijelosti posvećen povijesti hrvatskoga naroda u srednjem vijeku, možemo izdvojiti nekoliko ključnih i za hrvatsku medievistiku važnih dostignuća i rezultata. Prvi su vezani uz srednjovjekovnu prošlost Dalmacije, posebice Zadra i zadarskog područja s usmjerenjem k ekonomskoj, društvenoj i kulturnoj povijesti. To razdoblje i ta tematika stalno zaokuplja profesora Raukara, a početci joj datiraju još od njegovih početaka na Katedri za hrvatsku povijest. Drugi, prevažan dio u njegovu radu čini zaokružena, kapitalna i još uvijek nedovoljno vrednovana sinteza hrvatske povijesti u srednjem vijeku tiskana pod naslovom *Hrvatsko srednjovjekovlje: prostor, ljudi, ideje* (Zagreb 1997). Od ostalih profesorovih aktivnosti na znanstveno-stručnom planu valja istaknuti njegovo sudjelovanje i rad na projektu *Hrvatska i Europa* koji se odvijao, i još se odvija, unutar Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Jednom je zgodom profesor Raukar kazao da je *Hrvatska i Europa* „jedna izvanredno korisna edicija“ koja pokazuje „što je Hrvatska bila i što jest u Europi“. Dakako, svemu ovome, u kratkim crtama izrečenome, prethodi i teče usporedno vrhunski odgojiteljski i obrazovni rad profesora Raukara, poglavito na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, ali i u drugim institucijama.

Zbornik koji ovdje prikazujemo sadržajem, ukratko, izgleda ovako: započinje *Predgovorom* urednika zbornika **Nevena Budaka**, nakon kojega slijedi *Tabula gratulatoria* u kojoj su svoje čestitke profesoru uputili prijatelji, kolege i učenici. Slijedi *Životopis Tomislava Raukara* koji je sastavio **Neven Budak**. **Elvis Orbančić** i **Neven Budak** zajednički su izradili *Bibliografiju Tomislava Raukara* (str. 17-26) u kojoj su po kategorijama popisane: knjige, priručnici, poglavlja u knjigama, znanstveni članci u časopisima i zbornicima, potom pregledni i stručni radovi, članci u enciklopedijama i leksikonima te i ostali tekstovi (recenzije i prikazi) i uredništva te sudjelovanja profesora Raukara u radu domaćih i međunarodnih znanstvenih skupova.

Zbog opsežnosti *Raukarova zbornika* ovom ćemo prilikom navesti samo, onim redom pojavljivanja kao i u samom zborniku, imena autora i njihovih članaka: **Hrvoje Gračanić**, „*Niši*“ i „*njihovi*“: *načela pripadnosti u Kronici komesa Marcelina* (str. 27-38); **Ivo**

Goldstein, *Naseljeni gradovi Porfirogenetove Paganije / De administrando imperio 36/14-15/* (str. 39-53); **Maurizio Levak**, *Tragovi društvenog ustroja istarskih Slavena u ranom srednjem vijeku* (str. 55-73); **Zrinka Nikolić**, *Najstarija slavenska naselja u južnoj Italiji* (str. 75-82); **Ante Nazor**, *O ustroju hrvatske vojske u ranome srednjem vijeku* (str. 83-108); **Radoslav Katičić**, *Filološka egzegeza vrelâ i šira razmatranja o društvenim okolnostima povijesti* (str. 109-114); **Anica Nazor**, *Tekstovi molitve Oče naš u rukopisima Crkve bosanske* (str. 115-126); **Hana Breko Kustura**, *Hrvatski srednjovjekovni glazbeni kodeksi – na razmeđu različitih kulturnih tradicija* (str. 127-142); **Mateo Žagar**, *Grafolingvistički opis Bečkih listića* (str. 143-155); **Mirjana Matijević Sokol**, *Splitski srednjovjekovni književni krug* (str. 157-173); **Eduard Hercigonja**, *Legenda o kralju Zvonimiru u Dukljaninovu ljetopisu /književnopovijesna raščlamba/* (str. 175-186); **Rozana Vojvoda**, *Illuminacija Trogirskoga evanđelistara – raskoš i konzervativnost dalmatinskoga sitnoslikarstva benediktinske tradicije* (str. 187-208); **Franjo Šanjek**, *Hrvati i sveučilišna Europa /13. – 15. st./* (str. 209-223); **Stanko Andrić**, *Područje Požeške županije u srednjem vijeku* (str. 225-244); **Marija Karbić**, *Proximi et consanguinei. Prilog poznavanju značenja rodbinskih veza u gradskim naseljima međuriječja Save i Drave tijekom srednjega vijeka* (str. 245-262); **Hrvoje Petrić**, *O ukupnom broju stanovnika slobodnih kraljevskih gradova Hrvatsko-Slavenskog Kraljevstva od sredine 16. do početka 18. stoljeća* (str. 263-274); **Dubravko Lovrenović**, *Bitka u Lašvi 1415. godine* (str. 275-295); **Darja Mihelić**, *Srednjeveške mestne naselbine na Slovenskem v luči njihovih pečatov* (str. 297-309); **Nenad Vekarić**, *Vjerodostojnost legendi o podrijetlu dubrovačkih vlasteoskih rodova* (str. 311-316); **Zdenka Janeković Römer**, *Građani, stanovnici, podanici, stranci, inovjerci u srednjovjekovnom Dubrovniku* (str. 317-345); **Ignacij Voje**, *Gospodarske povezave med Dubrovnikom in Senjem v 15. stoletju* (str. 347-360); **Lujo Margetić**, *Novo objavljeni rukopisi Mošćeničkoga zakona – važno vrelo za gospodarsku i pravnu povijest* (str. 361-380); **Ivan Jurković**, *Prozopografska analiza „teštamenta“ gospe Jeleni, sestre pokojnoga kneza Petra Kružića* (str. 381-419); **Miroslav Bertoša**, *Transhumancije i granice. Gospodarski život i granične napetosti na istarskome sjeveru /mikropovijesna epizoda iz 1571. – 1572./* (str. 421-441); **Marija Mogorović Crljenko – Branka Poropat – Tajana Ujčić**, *Suficit tibi scriber: Matična knjiga krštenih župe Labin* (str. 443-456); **Elvis Orbanić**, *Prilog poznavanju društvenog i vjerskog života u Labinu prve polovice 16. st.* (str. 457-478); **Darko Darovec**, *Prepletanje beneškoga in avstrijskoga denarja v obtoku ter valutnih razmerij v Istri na prehodu v novi vek* (str. 479-490); **Slaven Bertoša**, *Plemićka obitelj Marinoni u pulskim matičnim knjigama /1715. – 1817./* (str. 491-511); **Dušan Mlacović**, *Supetarska Draga na Rabu u srednjem veku* (str. 513-535); **Borislav Grgin**, *Doseljenici iz Hrvatske na Rabu krajem XV. i početkom XVI. stoljeća* (str. 537-547); **Egidio Ivetić**, *Dalmazia e Slavi nella storiografia veneziana: gli anni di Roberto Cessi /1930. – 1960./* (str. 549-563); **Neven Budak**, *Javna vlast i javnost u srednjovjekovnim komunama jugoistočne Europe* (str. 565-586); **Nikola Jakšić**, *Ophodni križ 14. stoljeća na Pašmanu* (str. 587-596); **Ennio Stipčević**, *Rani novi vijek u svjetlu hrvatske glazbene historiografije* (str. 597-606); **Zoran Ladić**, *O razlozima sastavljanja kasnosrednjovjekovnih dalmatinskih oporuka* (str. 607-623); **Irena Benyovsky – Tatjana Buklijaš**, *Bratovština i hospital sv. Duha u Splitu u srednjem i ranom novom vijeku* (str. 625-655); **Krešimir Kužić**, *Prikazi kometa na kamicima iz Blizne i Grebašnice* (str. 657-669); **Sabine Florence Fabijanec**, *Gli scambi economici sulla costa Adriatica orientale nel XV^a–XVI^a secoli* (str. 671-690); **Fani Celio Cega**, *Oprema građanske kuće XIX. stoljeća u usporedbi s plemićkom palačom XVIII. stoljeća* (str. 691-701).

Zbornik je s četrdeset dvoje autora i četrdeset jednim radom premašio 700 stranica. Većina je radova napisana na hrvatskom, dok je jedan manji dio na slovenskom i talijanskom jeziku. Svaki je rad opremljen bilješkama, popisom izvora i literature te kratkim sažetkom na engleskom i ključnim riječima na hrvatskom i engleskom jeziku. Pojedini radovi sadrže slikovne i grafičke priloge. Na kraju zbornika nalazi se popis autora članaka i podatci o mjestu njihova zaposlenja.

Spomenimo i to da je *Raukarov zbornik: zbornik u čast Tomislava Raukara* predstavljen 6. travnja 2006. u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu u nazočnosti Profesovih prijatelja, kolega, učenika i poštovatelja. *Bona fide*, čemu simbolično ide u prilog i ovaj zbornik, zaželimo profesoru Raukaru još puno životnih i stvaralačkih ljeta na korist hrvatske historiografije, a medievistike napose.

Tomislav GALOVIĆ

Otkriće individuuma u ranom novom vijeku

Richard Van Duermen, *Otkriće individuuma 1500. – 1800.*, Zagreb: Golden marketing, 2005, 143 str.

U nakladi izdavačke kuće Golden marketing, u biblioteci Dialogica Europea, 2005. godine objavljeno je hrvatsko izdanje knjige „*Otkriće individuuma 1500.-1800.*“ njemačkoga povjesničara **Richarda van Dulmena**. U prijevodu Sanje Lazanin, na 143 stranice i u šest poglavlja, autor raspravlja o razvitku subjektivne individualne svijesti u Zapadnoj Europi u periodu okvirno određenom s jedne strane, Kolumbovim otkrićem Amerike i prestankom postojanja Svetog Rimskog Carstva Njemačkog Naroda s druge strane. Koliko god inzistirao na tome da razdoblje prije navedenog okvira ne smatra dobom statike, neznanja i slijepog vjerovanja, i koliko god dopuštao da su i ljudi u srednjem vijeku posjedovali individualnu svijest i vodili individualan život, autor ipak radi oštar rez između srednjovjekovnog i novovjekovnog razdoblja samim baziranjem svog istraživanja razvitka subjektivne individualne svijesti na literarne izvore: na osobna svjedočanstva, autobiografije, dnevnike i privatnu korespondenciju. Oni izričito govore o zanimanju pojedinca za samoga sebe, a zbog tehničkih razloga – nepismenosti i nedostatka prikladnog medija – u srednjem vijeku nisu niti mogli postojati. Individualizam srednjeg i novog vijeka, smatra autor, kvalitativno se razlikuju, jer je onaj novog vijeka osviješten pisanjem o sebi. U njegovoj je interpretaciji, dakle, raskol između dvaju doba materijalističke naravi. Ljudi nisu opismenili zato da bi mogli progovoriti o sebi, nego su opismenili zbog tehničke i društvene prilagodbe novim gospodarskim i političkim okolnostima, pa su, između ostalog, progovorili i o sebi. To dovodi do stvaranja nove vrste individualne svijesti. Ne razmišljanje o sebi, nego način razmišljanja o sebi, koji ovisi o tehničkim uvjetima, ono je što razdvaja dva svijeta.

S druge strane, autor polazi od utopijske pretpostavke da se moderno europsko društvo sastoji od ljudi koji se prvenstveno definiraju kao individuumi, a ne po svojim pozicijama u kolektivu. Iako se njihov život više-manje odvija u skladu s društvenim normama, oni svoj život i pa čak i čitavo društvo žele oblikovati prema vlastitim mjerilima. Pritom im

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI 39

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

FF press

ZAGREB 2007.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 39

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Miljenko Jurković

Glavni urednik

Borislav Grgin

Uredništvo

Ivo Goldstein
Boris Olujić
Mario Strecha
Božena Vranješ-Šoljan

Tajnik uredništva

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Računalni slog

Boris Bui

Lektura i korektura

Ivan Botica

Tisak

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje dovršeno u listopadu 2007. godine

Naklada

400 primjeraka

